

Малинка М.М.
старший викладач,

Київський національний університет технологій та дизайну

ЗНАЧЕННЯ ЧАСОПРОСТОРОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ХРОНОГРАФА XVI СТ. ДЛЯ ВИСВІТЛЕННЯ ІСТОРІЇ СТАНОВЛЕННЯ СВІТОВОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Невід'ємною складовою будь-якої структурної сюжетно-композиційної побудови літературного твору є його часово-просторова організація. У зв'язку із жанровою специфікою – висвітлення подій світової цивілізації за значний історичний проміжок ще й у поєднанні з поступом її всесвітньої християнізації, Український хронограф XVI ст. має складну, багаторівневу хронотопічну структуру тексту. Читач може розгледіти у творі оповідь у двох різних, проте взаємопов'язаних, площинах: реальній (показ земного людського життя за певний час і на певній території) та символічній (духовне «серединня» буття особи чи суспільства за біблійним сприйняттям), котрі «об'єднувалися у категорію історичного часу» [5, с. 56]. Про що йде мова в наукових дослідженнях О. Александрова [1], Д. Лихачова [3], Ю. Лотмана [4], Ю. Пелешенка [5].

Реальний час у хронографі лінійний та охоплює такі межі: оповідь світової історії від IV ст. до народження Христа Спасителя й до подій у Чехії 1546 року. Однак маємо в тексті й ретроспекцію: до згаданих часових відступів включені й оповіді «Про появу та загибель Трої» (12 ст. до н.е.), про часи Навуходоносора і його захоплення Єрусалиму в 578 р. до Р.Х. Це дає змогу фрагментарно продовжити часові межі реального художнього часу в нашому творі й служать підмурівком для підтекстного його прочитання.

Таким чином, бачимо, що в українському хронографі XVI ст. зображено лінійну ходу земної цивілізації: становлення і падіння Еліону, Єрусалиму, імперії Олександра Великого, Риму, Візантії, Сербії, Болгарії; формування Каролінської імперії, її дроблення на німецькі, польські, чеські, угорські держави, котрі претендували знову повернути славну форму держави Карла Великого й очолити її, появу на світовому горизонті московського та турецького агресорів тощо. Увесь цей історичний поступ представляє – військові протистояння, зіткнення

людських амбіцій і пристрастей, котрі й рухають колесо життя. Особлива увага приділяється показові становлення з народженням Спасителя й поширення Христового віровчення світом, пов'язані з ним події, що коригували, а часом і різко змінювали хід земного буття. Цей часовий вимір пов'язаний із простором згаданих географічних територій (земель, країн, імперій). Однак хронотоп виражає не лише загальну картину виникнення, зникнення чи видозміни давніх цивілізацій, але й заглиблюється в причину всесвітнього поступу – людину. У такому вигляді цей рух «відтворений як основа людського життя, його зростання, зміцнення або падіння» [2, с. 457].

Глибшого й ширшого обґрунтування в тексті нашої історіографічно-літературної пам'ятки знаходить категорія символічного біблійного художнього хронотопу. Сакральний час, як відзначає сучасний вітчизняний медієвіст Юрій Пелешенко, у свідомості середньовічного християнина був поруч із земним «світським» і визначався формулою «від сотворення Богом світу до Страшного суду» [5, с. 56]. У цьому сенсі символічний проміжок дійсності та її територіальне охоплення сприймався як домінуючий.

Відтворюючи біблійну концепцію, що все земне існування людства після гріхопадіння наших предків Адама та Єви й вигнання їх Богом із блаженного Едему – це лінійний шлях спільноти землі, її підйоми завдяки наближенню душі до Всевишнього й падіння за порушення умов дарованого «договору» Мойсею. Укладач нашого історіографічно-белетризованого збірника впроваджує й середньовічну всесвітню історію – рух від мороку язичництва до Світла Христової віри, котра й приведе обраних за відданістю Творцю, а не етнічною приналежністю, в омріяне Царство Небесне.

Відповідно в хронографі матеріал із поганської історії, зокрема циклів про життя Олександра Македонського чи Троянську війну, розкриває час як плинний, негідний, марнотний, не осяяний шансом Божої благодаті, котрий пов'язаний із таким же приземленим вузьколокалізованим простором. Це по-новому розкривало популярну ідеологічну тезу давнього еллінського світу, мовляв «всі дороги ведуть до Риму» – мілітарного та культурного центру Європи. Ці шляхи сприймаються в контексті християнського становлення як безглузді, марні, «широко доступні», на противагу до яких виступає вузька стежина до справжньої «домівки» людського щастя – вічного Божого царства.

Уже композиційно-сюжетна структура нашого твору у формі показу всесвітньої історії «за царствами» є немовби постійним ключем-нагадуванням кульмінації та одночасно розв'язки сакрального часу – Апокаліпса та Другого пришестя Ісуса Христа. Вагомим елементом згаданої християнської конструкції «втрата Адамом та Євою Едему – тлінний марнотний людський історичний поступ – Царство Небесне» є поняття Божої опіки, котра ідеологічно пов'язана зі Старозаповітним містом євреїв Єрусалимом, антиподом до якого виступають теж біблійні Содом і Гомора, що були зруйновані й закріпилися в свідомості віруючих як символ бездуховності, а їхня доля – заслужена кара від Всевишнього. Відповідно до цих позицій історичний час сприймається приземистим, сповненим гріховності, жорстокості. Тобто людська історія – постійна вакханалія, кровопролитні війни за владу, кошти, заради амбіцій, самоїдство, що виступає антитезою сакральному часопростору. Події нібито проходять у просторовому проміжку небо-земля, або небо-підземелля. Віднесеність людини до певного топосу в майбутньому визначають «її шляхи – земні, початкові, котрі поведуть її згідно заслуг або до раю, або до пекла» [2, с. 454]. Автор українського хронографа XVI ст. сконцентровує увагу читача на гріховності світу, марнуванні людиною божого дару – життя, нерозумному вибору нею земних профанних пріоритетів й ігнорування шансу отримати вічне буття. Це середньовічне традиційне «бичування» не мало на меті поставити людину на підмурки ешафоту, а служило ідеологічним закликком сучасникам редактора твору для очищення від бруду джерела її духовного зв'язку з Творцем. Саме це стояло на часі для європейської цивілізації XVI ст., зокрема і для нашої Батьківщини частково зденаціоналізованої, яка потопала в міжособистісних і конфесійних війнах; зневірення людей в християнській церкві через негідне поведження її представників-пастирів, започаткування через це єретичних і реформаційних рухів породжувало упадок людської моральності. За таку жорстокість, боговідступництво людство спіткала кара Творця у вигляді природних катаклізмів, морів, епідемій, збройного нашестя з боку дикого Сходу, що знову ж таки виконувало функцію заклику суспільству повернутися думками і вчинками у християнсько благочестиві межі й не ставати новим Вавилоном.

Становлення Христової віри в нашій давній белетристичній пам'ятці, крім лінійного символічного часу, визначає і циклічний. Після падіння Єрусалима за гріхи його обраність Богом утрачається й

домінуюча сакральність переходить загарбникам-римлянам. Саме Візантія за часи правління Костянтина Великого у III ст. н.е. стала наступною неоскверненою Палестиною, звідки й поширила світло християнства Європою. У такий спосіб відбулося просторове переміщення вектора від Єрусалиму до інших земель, котрі об'єднувалися в єдину метадержаву під верховенством Господа. У зв'язку з цим увесь світ перебуває в режимі очікування Страшного Суду, що виступає каталізатором для очищення свідомих.

Отже, необхідною сюжетно-композиційною ланкою Українського хронографа XVI ст. є його часопростір. Він трактується у творі в площині земного реального часу й території, що уособлюють історичний поступ Європи за період від прадавньої доби до середини XVI ст. та ставить пріоритетним питання сенсу людського буття. Важливою складовою історичного часу Середньовіччя виступає в тексті нашої історіографічно-літературної пам'ятки сакральний хронотоп. Світовий процес уявляється як рух від втраченого раю через митарства до обіцяного Едему, куди потраплять лише віддані християни. Людині важко обрати вірний вектор для свого духовного розвитку й знайти правильний життєвий шлях у цьому жорстокому і такому швидкоплинному світі без допомоги Бога, без уміння аналізувати вже зроблені помилки з метою недопущення їх у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Александров О. Література Київської Русі: Між міфопоетикою і християнським символізмом: [Статті. Монографія] / Олександр Александров. – Одеса : Астропринт, 2010. – 472 с.
2. Корпанюк М. Слово. Хрест. Шабля (Українське монастирсько-церковне, світське крайове літописання XVI – XVIII ст., компіляції козацького літописання XVIII ст. як історико-літературне явище) / М.Корпанюк. – К.: Смолоскип, 2005. – 904 с.
3. Лихачёв Д. С. Избранные работы: в 3 т. / Д. С. Лихачев. – Л. : Худож. лит., 1987. – Т.1.: Развитие русской литературы X-XVII веков; Поэтика древнерусской литературы. – 655 с.
4. Лотман Ю. М. О понятии географического пространства в русских средневековых текстах / Ю.М. Лотман // Избранные статьи: в 3 т. / Лотман Юрий Михайлович. – Таллинн: Александра, 1993. – Т.1 Статьи по семиотике и типологии культуры. – С. 407–412.

5. Пелешенко Ю. В. Українська література пізнього Середньовіччя (друга половина XIII – XV ст.). Джерела. Система жанрів / Ю. В. Пелешенко. – К. : Поліграфічний центр «Фоліант», 2004. – 424 с.

6. Полное собрание русских летописей. – СПб. : Тип. М.А. Александрова, 1914. – Т.22. – Ч.2.: Хронограф западнорусской редакции. – 290 с.

Москальчук Г.О.

студентка,

Київський університет імені Бориса Грінченка

ВИВЧЕННЯ ПРИКМЕТНИКА НА ФУНКЦІЙНО-СТИЛІСТИЧНИХ ЗАСАДАХ: ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ ВПРАВ

Однією з умов оптимізації роботи з розвитку функційно-стилістичних умінь і навичок використання прикметника виступає правильно побудована система вправ і завдань, за допомогою якої відбувається реалізація ідеї – розвиток гармонійної мовної особистості. У зв'язку з цим, особливої актуальності набувають спеціальні дослідження, присвячені питанням добору та класифікації вправ і відповідних методичних прийомів, спрямованих на формування комунікативно-мовленнєвих умінь. Цій темі присвятили свої праці Н. Бондаренко, О. Глазова, С. Караман, В. Мельничайко, М. Пентилюк, М. Стельмахович. Але спочатку, визначимо для себе що ж таке вправа. **Вправа** – це метод навчання, який передбачає цілеспрямоване, багаторазове повторення учнями певних дій чи операцій з метою формування умінь і навичок [3].

У дидактиці за характером навчальної роботи виділяють різні види вправ – письмові, графічні тощо. З погляду навчальної мети виокремлюють такі різновиди вправ: підготовчі, пробні (попереджувальні, коментовані, пояснювальні); тренувальні (за зразком, за інструкцією, за завданням без докладних вказівок); творчі [3]. Ми ж повернемося до класифікацій вправ, що є найбільш прийнятними для реалізації функційно-стилістичного підходу. Так, В. Мельничайко вправи з розвитку зв'язного мовлення пропонує поділити на дві групи: вправи на спостереження та аналіз готових зразків літературного